कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त व्याकरण अभ्यासहरूको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत, जनता
बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग,
स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) द्वितीय
वर्षको नेपा.शि.५९८को
प्रयोजनार्थ
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
चम्पा खतिवडा
परीक्षा रोल नं. २१८०१६३
जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरी, सुनसरी
२०६८

शोध निर्देशकको सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, जनता बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत एम.एड. दोस्रो वर्षकी छात्रा चम्पा खतिवडाले नेपा.शि.५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत **कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त व्याकरण अभ्यासहरूको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । लगनशीलताका साथ तयार पारिएको यो शोधपत्र उपयुक्त देखिएकाले मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०६८/ /

शोधनिर्देशक
सुभाषचन्द्र न्यौपाने
जनता बहुमुखी क्याम्पस,
इटहरी, सुनसरी
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

स्वीकृति-पत्र

यस विभागकी छात्रा चम्पा खतिवडाले नेपाली भाषा शिक्षण विभाग स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोस्रो वर्षको पाठ्यांश नेपा.शि.५९८ को प्रयोजनार्थ तयार पार्नुभएको **कक्षा आठको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त व्याकरण अभ्यासहरूको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	**नाम, थर**		**हस्ताक्षर**
१	प्रा. डा. टङ्कप्रसाद न्यौपाने	विभागीय प्रमुख	....
२		बाह्य विशेषज्ञ	....
३	श्री सुभाषचन्द्र न्यौपाने	शोध निर्देशक	....

मिति : २०६८ / /

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह एम.एड. दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु श्री सुभाषचन्द्र न्यौपानेज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार गरेकी हुँ । कार्यव्यस्तताका बीच पनि शोधपत्र तयारीका सन्दर्भमा स्नेहपूर्वक निर्देशन तथा विविध ज्ञानपूर्वक सल्लाह र सुझाव दिएर सहयोग गर्नुहुने श्रद्धेय गुरुप्रति म सदा ऋणी रहेकी छु ।

विशेषतः प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा अनेकौं व्यक्तिगत व्यस्तताका बावजुद पनि आफ्नो अमूल्य समय दिँदै शोधपत्रको शीर्षक छनोटदेखि हालसम्म उत्साहपूर्वक प्रेरणा, कुशल निर्देशन तथा महत्त्वपूर्ण सुझाव दिनुहुने श्रद्धेय गुरुहरू डा. टङ्कप्रसाद न्यौपाने, मदनराज बराल, तीर्थराज भट्टराई, दीपक न्यौपानेज्यूहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र लेखनको यस अवस्थासम्म ल्याइपुऱ्याउन अध्ययनको निम्ति जग बसाइदिने र सदासर्वदा प्रेरित गर्नुहुने पिता डिल्लीप्रसाद खतिवडा, माता हिरा खतिवडा प्रति सदा ऋणी छु । मेरो जीवनलाई शिक्षित एवम् सार्थक बनाउन स्नेह, सहानुभूति एवम् विभिन्न किसिमबाट सहयोग गर्नुहुने विद्यालय र क्याम्पस तहका गुरुहरू, अभिभावक तथा शुभचिन्तकहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

प्रस्तुत शोधपत्र लेखनको क्रममा अमूल्य प्रेरणा, सल्लाह र सहयोग गर्नुहुने साथीहरू पवित्रा गौतम, होमप्रसाद न्यौपाने तथा बहिनी रन्जु खतिवडालाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस शोधपत्र लेखनको आरम्भदेखि अन्त्यसम्म मलाई हरेक क्षेत्रबाट सहयोग जुटाइदिने श्रीमान गोपाल निरौला तथा यस अध्ययनका क्रममा आफूले पाउने मातृवात्सल्य ममताबाट समेत वञ्चित हुन पुगेर पनि मेरो अध्ययनलाई पूर्णता दिलाउन सुअवसर प्रदान गर्ने स्नेही छोरा प्रत्यूश निरौलालाई हार्दिक आभारसहित स्मरण गर्न चाहन्छु । शोधपत्र निर्माणको निम्ति कम्प्युटर टाइप र सेटिङ गरिदिनुहुने नेहा कम्प्युटर्सकी रञ्जना अधिकारीज्यूलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

शोधार्थी

मिति २०६८/ /

चम्पा खतिवडा

सङ्क्षेपीकृत शब्दहरूको सङ्केत

अप्र.	-	अप्रकाशित
क्र.सं.	-	क्रमसङ्ख्या
त्रि.वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नं.	-	नम्बर
नेपा.शि.	-	नेपाली शिक्षा
नि.मा.वि.	-	निम्न माध्यमिक विद्यालय
सं.	-	संस्करण

विषयसूची

विवरण **पेज**

नं.

अध्याय-एक

शोध परिचय

१.१ शोधशीर्षक १

१.२ शोध प्रयोजन १

१.३ समस्याकथन १

१.४ शोधकार्यको उद्देश्य १

१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा २

१.६ शोधको औचित्य र महत्त्व ४

१.७ शोधकार्यको सीमा ४

१.८ शोधविधि ४

१.८.१ नमुना छनोट ४

१.८.२ सामग्री सङ्कलन ४

१.८.३ व्याख्या तथा विश्लेषण ५

१.९ शोधपत्रको रूपरेखा ५

अध्याय-दुई

भाषापाठ्यक्रम र भाषापाठ्यपुस्तकको सैद्धान्तिक परिचय

२.१ भाषापाठ्यक्रम ६

२.२ भाषापाठ्यक्रमका प्रकार ७

२.३ भाषापाठ्यक्रम निर्माणका सिद्धान्त ७

२.३.१ व्यवहारवादी सिद्धान्त ८

२.३.२ मनोवादी सिद्धान्त ८

२.४ भाषापाठ्यक्रम निर्माणका प्रक्रिया ९

२.५ भाषापाठ्यपुस्तक ९

२.६ भाषापाठ्यपुस्तकको प्रकृति १०

२.७ भाषापाठ्यपुस्तकको प्रयोजन १०

२.८ पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको सम्बन्ध ११
२.९ कक्षा आठको पाठ्यक्रमले तोकेका नेपाली पाठ्यपुस्तकका विधाका क्षेत्र १३
२.१० कक्षा आठको नेपाली विषयको विशिष्ट उद्देश्य १४
२.१०.१ सुनाइ र बोलाइ १४
२.१०.२ पढाइ १५
२.१०.३ लेखाइ १५
अध्याय-तीन
नमुना अभ्यासको सिद्धान्त
३.१ नमुना अभ्यासको परिचय १६
३.२ नमुना अभ्यासमा समावेश गरिने प्रश्नका किसिम १७
३.२.१ विषयवस्तुमा आधारित प्रश्न १८
३.२.२ भाषिक सीपमा आधारित प्रश्न १८
३.२.३ प्रश्नका स्वरूप १८
३.२.३.१ निबन्धात्मक प्रश्न १९
३.२.३.२ सङ्क्षिप्त उत्तरात्मक प्रश्न १९
३.२.३.३ वस्तुगत प्रश्न २०
३.३ भाषामा व्याकरणको स्थान २१
३.४ व्याकरण अभ्यासको प्रकृति र विधि २३
३.४.१ परिचयात्मक २४
३.४.२ पहिचानात्मक २४
३.४.३ वर्गीकरणात्मक २४
३.४.४ प्रयोगात्मक २५
३.५ कक्षा आठमा व्याकरण शिक्षणका उद्देश्यहरू २५
अध्याय - चार
कक्षा आठको व्याकरण अभ्यासहरूको व्याख्या तथा विश्लेषण
४.१ कक्षा आठमा निर्धारित व्याकरणात्मक अभ्यासहरू २६
४.१.१ पदसङ्गतिसम्बन्धी अभ्यास २६
४.१.२ कालसम्बन्धी अभ्यास २८
४.१.३ पक्षसम्बन्धी अभ्यास ३०

४.१.४ अर्थ वा भावसम्बन्धी अभ्यास ३२
४.१.५ वाक्य परिवर्तनसम्बन्धी अभ्यास ३४
४.१.६ वाच्य परिवर्तनसम्बन्धी अभ्यास ३५
४.१.७ शब्दवर्गसम्बन्धी अभ्यास ३७
४.१.८ कारक र विभक्तिसम्बन्धी अभ्यास ४०
४.१.९ लेख्यचिह्नसम्बन्धी अभ्यास ४२
४.१.१० वर्णविन्याससम्बन्धी अभ्यास ४४
अध्याय - पाँच
निष्कर्ष तथा सुझाव ४७
५.१.१ अध्ययनको निष्कर्ष ४७
५.१.२ सुझावहरू ४९
५.१.३ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शोध शीर्षकहरू ५०
सन्दर्भसूची

तालिका सूची

तालिका नं.	शीर्षक	पेज नं.
१	पदसङ्गति सम्बन्धी तालिका	२७
२	कालसम्बन्धी तालिका	२९
३	पक्षसम्बन्धी तालिका	३१
४	अर्थ वा भावसम्बन्धी तालिका	३३
५	वाक्य परिवर्तन सम्बन्धी तालिका	३४
६	वाच्य परिवर्तन सम्बन्धी तालिका	३६
७	शब्दवर्ग सम्बन्धी तालिका	३८
८	कारक र विभक्तिसम्बन्धी तालिका	४०
९	लेख्यचिह्न सम्बन्धी तालिका	४३
१०	वर्णविन्यास सम्बन्धी तालिका	४५